

Effektivare samarbetsformer mellan åklagare och häktes- personal

*Rapport från den myndighetsgemensamma arbetsgruppen
Mars 2016*

Innehållsförteckning

Förord.....	4
1 Uppdraget och projektets genomförande.....	5
1.1 Uppdraget.....	5
1.2 Projektets genomförande.....	5
1.3 Närmare om rapporten	7
2 Rutiner för kontakterna mellan åklagare och häktespersonal	8
2.1 Allmänna utgångspunkter	8
2.2 Inledande kontakt mellan åklagaren och häktet	9
2.3 Löpande kontakter under häktningstiden (häktade med restriktioner).....	11
2.3.1 Ändrade förhållanden.....	12
2.3.2 Särskilt om att skicka beslut	13
2.4 Kontakter under jourtid	14
2.5 Särskild samverkan vid långvarig häktning med restriktioner.....	15
3 Nya och enhetliga blanketter med förfrågningar om lättnader i restriktioner m.m.	17
3.1 Enhetliga blanketter.....	17
3.2 Särskilt om brevgranskning.....	18
3.3 Särskilt om samtyckesblanketten	19
4 Besök av frivilligorganisationer (besöksgrupper)	21
4.1 Inledande utgångspunkter	21
4.2 Områden som bör förtydligas och beröras i Kriminalvårdens riktlinjer.....	22
4.2.1 Kontaktperson för frivilligorganisationerna	22
4.2.2 Kontroll av frivilligorganisationer och besökare.....	22
4.3 Lokal introduktion av frivilliga besökare	23
4.4 Förstärkt samverkan och utbildning.....	24
4.5 Informationsmaterial om verksamma frivilliga organisationer.....	25
5 Rutiner för att utse lämpliga samsittningspartners	26
5.1 Inledande utgångspunkter	26
5.2 Förslag till rutiner för att utse samsittningspartners.....	26
5.2.1 Särskilt om säkerhetsbedömning.....	29
5.2.2 Särskilt om häktesplan.....	30
6 Införande av möjligheter till vistelse i gemensamhet för häktade med restriktioner (restriktionsgemensamhet).....	31

6.1	Bakgrund	31
6.2	Nuvarande förekomst av restriktionsgemensamhet	31
6.3	Pilotprojekt vid häktet Huddinge	32
6.4	Det fortsatta arbetet med att införa restriktionsgemensamhet.....	34
7	Sammanfattning och avslutande synpunkter.....	36
7.1	Sammanfattning över åtgärder som vi anser behöver vidtas under 2016	36
7.2	Uppföljning	37

Förord

Genom beslut den 9 juni 2015 av chefsåklagaren Solveig Wollstad, Åklagarmyndigheten, och chefsjuristen Elisabeth Lager, Kriminalvården, tillsattes en myndighetsgemensam arbetsgrupp mellan Åklagarmyndigheten och Kriminalvården med uppdrag att diskutera praktiska frågor som rör samarbetet mellan åklagare och häktespersonal. Uppdraget skulle redovisas senast den 31 december 2015 i form av en gemensam rapport med förslag till åtgärder avseende de frågor som diskuterats. Den tiden har sedan förlängts.

Arbetsgruppen har bestått av kammaråklagarna Eva Johnsson och Jenny Ahlner Wetterqvist, Åklagarmyndigheten, samt verksamhetsexperten för häkte inom region Stockholm Kristina Grimnell och verksamhetsjuristen Per Henrik Hedbrant, Kriminalvården.

Arbetsgruppen överlämnar härmed sin redovisning av uppdraget i form av denna rapport.

Stockholm i mars 2016

Kristina Grimnell

Per Henrik Hedbrant

Eva Johnsson

Jenny Ahlner Wetterqvist

1 Uppdraget och projektets genomförande

1.1 Uppdraget

Arbetsgruppen har haft i uppdrag att diskutera praktiska frågor som rör samarbetet mellan åklagare och häktespersonal. Som exempel på frågor som arbetsgruppen skulle kunna arbeta med angavs i direktiven följande:

- Frågor om t.ex. samsittning och hur kontakter mellan åklagare och häktespersonal ska ske på ett smidigt sätt.
- Hur man kan skapa möjlighet till vistelse i gemensamhet för häktade med restriktioner.
- Rutiner för mer regelmässiga kontakter mellan åklagare och kriminalvårdstjänstemän i syfte att underlätta de häktades kontakter med omvärlden.
- Rutiner och tydliga kontaktpunkter för att säkerställa att Kriminalvården har fått del av nya eller ändrade beslut av åklagare.
- Hanteringen av brevgranskning och förtydligande av blanketten.
- Införande av enhetliga blanketter över hela landet vad avser lättnader i restriktioner.
- Möjligheten för polisen att kunna medverka vid bevakade telefonsamtal genom trepartssamtal.
- Polisens möjligheter att kunna medverka inför utbildning av kriminalvårdare om hur de ska bevaka besök.

Arbetsgruppen har därutöver, enligt direktiven, också själv kunnat besluta om att diskutera andra frågor som ligger inom ramen för uppdraget.

1.2 Projektets genomförande

Arbetsgruppen har träffats vid sammanlagt sju tillfällen i Stockholm. Vi har under arbetets gång inhämtat synpunkter och stämt av olika frågor med berörda enheter inom respektive myndighet. Synpunkter och upplysningar har också inhämtats från olika åklagarkammare och häkten.

Efter diskussioner i arbetsgruppen har ett utkast till e-postrutin för Kriminalvården tagits fram. Rutinen är avsedd att tillämpas vid häktenas kontakter med åklagare i enskilda ärenden. Utkastet har internremitterats inom Kriminalvården. Utvecklingscentrum Malmö samt rättsavdelningen vid Åklagarmyndigheten har fått tillfälle att lämna synpunkter på utkastet under hand. Det har därefter föredragits för anstalts- och häktesdirektören Hanna Jarl Källberg, som fattat beslut om att införa föreslagen e-postrutin. Rutinen började gälla den 15 mars 2016. ([Bilaga 1](#))

En lista över e-postadresserna till åklagarkamrarnas registratorsbrevlådor har tagits fram. (Bilaga 2) Listan över kontaktuppgifter till samtliga häkten har kompletterats med uppgifter om e-postadresser till häktenas nya funktionsbrevlådor. (Bilaga 3)

Arbetsgruppen har utarbetat förslag till gemensamma rutiner för åklagares och häktespersonals kontakter när det gäller frågor som rör den häktade. (Bilaga 4, se även kapitel 2)

Företrädare för arbetsgruppen har haft kontakt med Åklagarmyndighetens IT-utvecklingsenhet för att diskutera bl.a. möjliga förändringar i Cåbra samt frågor om det pågående RIF-samarbetet.

I syfte att skaffa underlag för arbetsgruppens förslag när det gäller samsittning och besök av frivilligorganisationer har en inventering genomförts. Förfrågningar har skickats till samtliga häkten inom Kriminalvården rörande vilka rutiner som finns lokalt för att utse samsittningspartners med restriktioner och hur den frivilliga besöksverksamheten hanteras och kontrolleras. Detta har resulterat i ett förslag till centrala rutiner som Kriminalvården bör tillämpa när samsittningspartners ska utses och ett förslag om att Kriminalvårdens riktlinjer om samverkan med ideella sektorn (2006:2) bör revideras. (Se närmare kapitel 4 och 5)

Arbetsgruppen påbörjade ett arbete med att se över och ta fram enhetliga blanketter för lättnader i restriktioner. Arbetet avbröts när vi fick kännedom om att Kriminalvården inom ramen för avvecklingen av sitt klientadministrativa system KLAS redan hade inlett ett arbete med att ta fram nationella enhetliga blanketter rörande bl.a. restriktioner och förfrågningar kring lättnader. Istället för att utarbeta egna förslag har vi därför lämnat synpunkter på utformningen och innehållet i de blanketter som håller på att tas fram. Arbetsgruppen har därutöver tagit initiativ till att en ny blankett, rörande bl.a. kontaktuppgifter myndigheterna emellan, har utarbetats. (Bilaga 5)

Arbetsgruppen har identifierat behov av förtydligande i Kriminalvårdens Handbok om intagnas försändelser i anstalt och häkte (2015:2), när det gäller vidarebefordran av restriktionspost¹. Förslag till sådan ändring har tagits fram och handboken har nu reviderats enligt förslaget. (Se närmare kapitel 3)

Arbetsgruppen har tagit initiativ till ett pilotprojekt om restriktionsgemensamhet vid häktet Huddinge. Studiebesök för åklagare vid Södertörns och Söderorts åklagarkammare i Stockholm har genomförts i de lokaler som ska användas i verksamheten. En särskild blankett för åklagarnas beslut har tagits fram av häktet Huddinge, i samråd med företrädare för arbetsgruppen. Verksamheten har nyligen kommit igång. (Se närmare kapitel 6)

Arbetsgruppen har avstått från att närmare diskutera och lämna förslag när det gäller polisens möjligheter att dels medverka vid bevakade telefonsamtal genom trepartssamtal, dels medverka inför utbildning av kriminalvårdare om hur de ska bevaka besök. Skälet till det är framförallt att frågorna rör Polismyndigheten i så pass stor utsträckning att det inte varit möjligt att lösa dem inom ramen för nuvarande projekt. Det är dessutom så att det, enligt de

¹ Försändelser som skickas till eller från en intagen med restriktioner

uppgifter arbetsgruppen har fått, för närvarande saknas tekniska möjligheter för att polisen ska kunna avbryta ett avlyssnat samtal på distans.

1.3 Närmare om rapporten

Samtliga medlemmar i arbetsgruppen har deltagit i utformningen av rapporten. Huvudansvaret för olika avsnitt har delats upp mellan oss.

I allt väsentligt har vi haft en samsyn i de frågor vi har diskuterat och vi är eniga om de förslag och bedömningar som redovisas. Det mest centrala i våra förslag och bedömningar är markerat med rutor. Förslagen och bedömningarna som anges i rutorna utvecklas i de flesta fall närmare i den efterföljande texten.

En sammanfattning över de fortsatta åtgärder som vi tycker behövs finns i det avslutande kapitlet.

2 Rutiner för kontakterna mellan åklagare och häktespersonal

2.1 Allmänna utgångspunkter

Förslag:

Förfrågningar, beslut och andra handlingar ska som huvudregel skickas per e-post mellan åklagaren och häktet. Handlingar *till häktet* skickas till häktets särskilda funktionsbrevlåda för e-post från Åklagarmyndigheten. Handlingar *till åklagaren* skickas till åklagarkammarens registratorsbrevlåda.

De allmänna råden till 8 § i Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om restriktioner (ÅFS 2015:2) bör ändras så att det där framgår att underrättelser som huvudregel ska skickas per e-post (och inte i första hand per fax).

Åklagarkamrarna bör skapa en särskild "häktesmapp" för e-postmeddelanden från häktena.

Det finns ofta behov för åklagare och häktespersonal att ha kontakt i frågor som rör den häktade. Många av dessa kontakter rör förfrågningar och beslut om lättnader i den häktades restriktioner. Det är av flera skäl angeläget att sådana kontakter kan tas snabbt och enkelt. För det första har Åklagarmyndigheten och Kriminalvården ett generellt och gemensamt ansvar att underlätta för dem som är häktade med restriktioner att ha kontakt med andra, i den utsträckning det är möjligt av hänsyn till utredningen och ur säkerhetssynpunkt. I det ligger att frågor om lättnader i restriktioner måste hanteras skyndsamt. För det andra är snabba, enkla och säkra kontaktvägar naturligtvis viktigt ur ett effektivitets- och resursperspektiv. Det ska aldrig råda några oklarheter om vem som ska kontaktas på respektive myndighet och vilka kontaktuppgifter som gäller. Den som skickar ett beslut eller annan handling måste kunna känna sig säker på att handlingen tas emot och når rätt befattningshavare.

En förutsättning för det tror vi är att det finns gemensamma, standardiserade rutiner som ger tydliga anvisningar när det gäller såväl fortlöpande kontakter mellan åklagare och häktespersonal som frågor om hur och vart beslut ska skickas.

I detta sammanhang finns det skäl att särskilt nämna det behov som länge har funnits av en fungerande e-postrutin mellan myndigheterna, så att meddelanden, beslut och andra handlingar kan skickas per e-post i stället för, som hittills, per fax. Som framgått ovan har en sådan rutin nu tagits fram och

beslutats av Kriminalvården, vilket i sig kommer att underlätta kontakterna. Detta bedömer arbetsgruppen vara ett viktigt steg på vägen mot en papperslös och smidig kommunikation, men det förtjänar att påpekas att det delvis är en tillfällig lösning i väntan på att uppgifter och information kan föras över direkt mellan Åklagarmyndighetens och Kriminalvårdens IT-system. Även i framtiden kan det emellertid vara bra att ha en fungerande e-postrutin som reservlösning, om överföringen mellan systemen tillfälligt inte skulle fungera.

Det är viktigt att e-postrutinen får genomslag och att även Åklagarmyndigheten verkar för att alla typer av handlingar skickas per e-post. Enligt arbetsgruppens uppfattning finns det skäl att snarast ändra lydelsen i de allmänna råden till 8 § i Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om restriktioner (ÅFS 2015:2) så att det där framgår att underrättelser som huvudregel ska skickas per e-post (och inte i första hand per fax).

När häktena nu börjar tillämpa den nya e-postrutinen kommer alla de handlingar som hittills har faxats att skickas till åklagarkamrarnas registratorsbrevlådor. Många av dessa handlingar innehåller förfrågningar om lättnader i restriktioner och annat som ska handläggas skyndsamt. Det är därför viktigt att åklagarkamrarna har fungerande rutiner för att under kontorstid snabbt ta emot och hantera e-postmeddelanden från häktena. Ett förslag är att en särskild "häktesmapp" skapas, som bevakas av en särskilt utsedd administratör.

2.2 Inledande kontakt mellan åklagaren och häktet

Förslag:

Häktet får kontaktuppgifter till åklagaren (AM-nummer och åklagarkammare) på den underrättelse om beslut om restriktioner som överlämnas till häktet efter häktningförhandlingen.

Även i de fall den häktade inte har meddelats några restriktioner bör uppgift om AM-nummer och åklagarkammare lämnas till häktet i anslutning till häktningförhandlingen, exempelvis genom att den automatiskt utskrivna underrättelseblanketten överlämnas till häktet.

Häktet ska senast inom två dagar från det att den häktade skrivits in på häktet skicka en inledande blankett, med bl.a. kontaktuppgifter, till åklagaren. Blanketten skickas per e-post till åklagarkammarens registratorsbrevlåda. AM-nummer och namnet på den intagne ska anges i ämnesraden.

I de fall *åklagaren har fått tillstånd att meddela den häktade restriktioner*, eller har begärt sådant tillstånd, överlämnas en underrättelse om restriktionsbeslutet (en underrättelseblankett) av åklagaren till häktet. Antingen lämnas underrättelseblanketten till transportpersonalen vid häktningförhandlingen eller också, t.ex. när den häktade har varit närvarande via länk, skickas den

direkt till häktet omedelbart efter förhandlingen.² På blanketten framgår det vid vilken åklagarkammare ärendet handläggs och vilket diarienummer (AM-nummer) ärendet har hos Åklagarmyndigheten. Namnet på den åklagare som gjort häktningsframställningen framgår också, men ofta är det inte samma åklagare som senare kommer att vara förundersökningsledare. Häktet kan därför inte utgå från att den åklagare som anges på blanketten är den som man fortsättningsvis ska ha kontakt med. Särskilt i de fall häktningsförhandlingen har hållits under jourtid kan det också hända att AM-nummer och åklagarkammare ändras efter häktningen. Häktet kan ändå alltid initialt använda de kontaktuppgifter som framgår av underrättelseblanketten.³

När åklagaren *inte har begärt rättens tillstånd att meddela restriktioner* finns inte någon skyldighet för åklagaren att överlämna någon blankett eller annan information till häktet i samband med häktningsförhandlingen. Det har under vårt arbete framkommit synpunkter (bl.a. från häktet Kronoberg) på att det i de fallen är svårt för häktet att få reda på AM-nummer och vid vilken åklagarkammare ärendet handläggs. Behovet av löpande kontakter mellan åklagare och häktespersonal är naturligtvis betydligt mindre när den häktade inte har restriktioner, men det hindrar inte att häktet i många fall ändå kan ha behov av åklagarens kontaktuppgifter. Vi anser därför att åklagaren alltid, på samma sätt som när den häktade har restriktioner, bör lämna uppgift om AM-nummer och åklagarkammare till häktet i anslutning till häktningsförhandlingen. Detta kan i nuläget enklast göras genom att överlämna den underrättelseblankett som alltid skrivs ut automatiskt ur Cåbra tillsammans med häktningsframställan. Av blanketten framgår att den misstänkte inte har några restriktioner. Det är dock viktigt att poängtera att åklagaren i dessa fall inte fattar något beslut i restriktionsfrågan efter häktningsförhandlingen. Blanketten ska därför inte undertecknas av åklagaren.⁴

När häktet har fått åklagarens kontaktuppgifter bör det åligga häktet att informera åklagaren om aktuella kontaktuppgifter till häktet och uppgift om ansvarig klienthandläggare eller motsvarande. Detta bör enligt vår uppfattning göras så fort som möjligt och *senast inom två dagar* från det att den häktade har skrivits in på häktet. Informationen bör lämnas genom att häktet skickar en särskild blankett, som även innehåller en säkerhetsförfrågan,⁵ ([bilaga 5](#)) per e-post till åklagarkammarens registratorsbrevlåda.

² Se de allmänna råden till 8 § ÅFS 2015:2

³ Se vidare nedan

⁴ Detta ska ses som en provisorisk lösning i avvaktan på RIF-samarbetet.

⁵ Av 26 § häktesförordningen (2010:2011) framgår att undersökningsledaren eller åklagaren ska hålla den myndighet som ansvarar för förvaringslokalen underrättad om förhållanden som har betydelse från säkerhetssynpunkt för behandlingen av den som är intagen p.g.a. misstanke om brott.

För att underlätta hanteringen på åklagarkammaren bör AM-numret och namnet på den intagne anges i e-postmeddelandets ärendemening.⁶ Om ärendet skulle ha flyttats till en annan åklagarkammare upptäcks det när meddelandet kommer in till den ursprungliga kammaren, som då vidarebefordrar det till "rätt" kammare. Häktet bör i samband med det underrättas om var ärendet numera handläggs.

Om häktet i något fall inte har fått uppgift om AM-nummer och åklagarkammare kan e-post skickas till den lokala åklagarkammaren, eller annan kammare där häktet har anledning att tro att ärendet handläggs, för vidarebefordran till "rätt" kammare. Då är det viktigt att den häktades personnummer anges, så att ärendet kan sökas i Cåbra.

2.3 Löpande kontakter under häktningstiden (häktade med restriktioner)

Förslag:

Åklagaren och ansvarig häktespersonal ska, så snart det uppkommer behov av det, ta kontakt med varandra i frågor som rör den häktade, restriktionerna, behovet av isoleringsbrytande åtgärder eller annat.

Häktet ska återkoppla till åklagaren om beslutade lättnader i restriktionerna inte har kunnat verkställas. Vid vilken tidpunkt en sådan återkoppling ska ske får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

När såväl åklagaren som ansvarig häktespersonal har tillgång till varandras kontaktuppgifter bör det vara enkelt att ha direktkontakt i frågor som rör den häktade. Det är angeläget att varken åklagaren eller häktespersonal drar sig för att kontakta varandra när man ser behov av det, även om det inte gäller en formell förfrågan eller ett beslut. Det kan t.ex. vara så att häktespersonal noterar att den intagne skulle behöva fler isoleringsbrytande åtgärder i form av kontakter inom eller utanför häktet. Det kan ha gått en tid sedan åklagarens beslut om att inte tillåta media och häktet vill väcka frågan om vissa tidningar eller TV-kanaler skulle kunna tillåtas. Åklagaren kan ha kontaktats av den häktades anhöriga och fått information som behöver förmedlas till häktet. Dessa kontakter ska ske på enklast möjliga sätt, t.ex.

⁶ Detta gäller vid all kommunikation med åklagaren per e-post. Se vidare Kriminalvårdens e-postrutin.

per e-post eller telefon mellan klienthandläggaren⁷ och förundersökningsledaren. Är frågan brådskande och förundersökningsledaren inte går att nå kan alltid dagjouråklagaren vid aktuell åklagarkammare kontaktas.

Det är angeläget att åklagaren får veta om t.ex. beviljade besök eller telefonsamtal inte kommer till stånd, eller om samsittning eller restriktionsgemensamhet som åklagaren gett tillstånd till av något skäl inte har gått att genomföra. Skälet för det är dels att åklagaren vid behov ska kunna fatta beslut om andra lättnader, som kanske har bättre förutsättningar att komma till stånd, dels att åklagaren behöver känna till hur mycket umgänge med andra som den häktade faktiskt har för att kunna avgöra om häktningen och restriktionerna är proportionerliga. Häktet ska därför alltid återkoppla till åklagaren om beslutade lättnader i restriktionerna inte har kunnat verkställas. Vid vilken tidpunkt, dvs. hur snart efter åklagarens beslut, en sådan återkoppling ska ske får bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det bör bl.a. vara beroende av vilken typ av lättnad som beslutet gäller. Om åklagaren får indikationer på att beviljade lättnader inte har blivit av, t.ex. genom information från den häktade i samband med omhåkningsförhandling, bör detta tas upp med ansvarig häktespersonal.

2.3.1 Ändrade förhållanden

Förslag:

När en häktad person flyttas ska häktet informera åklagaren. I de fall häktet har kontaktuppgifter till utredaren och försvararen bör även de informeras.

Om ett ärende flyttas till en annan åklagarkammare ska häktet informeras. Häktet bör även informeras vid mer än tillfälligt byte av förundersökningsledare, i vart fall om den tidigare förundersökningsledaren har haft direktkontakt med ansvarig häktespersonal.

För att kontakterna ska kunna fungera smidigt under hela häktningstiden, och även av andra skäl, är det mycket viktigt att såväl åklagaren som häktet får information om ändrade förhållanden som rör den häktade.

Särskilt i de fall en häktad person flyttas till ett annat häkte, till en annan avdelning, till sjukhus eller till annan plats är det angeläget att åklagaren omgående får information om det. Det är också mycket viktigt för utredaren, och naturligtvis även för försvararen, att veta var den häktade befinner sig, bl.a. för att undvika att de åker till fel häkte vid t.ex. förhör.

⁷ Klienthandläggaren ansvarar för det samlade klientarbetet vilket bl.a. innebär att kvalitetssäkra, utveckla och följa upp verkställighetsplanering och kontaktskap. I arbetsuppgifterna ingår även att bereda och föredra klientärenden samt fatta vissa klientbeslut

Även häktet har behov av att veta om det sker förändringar på åklagarsidan, framförallt om ett ärende flyttas till en annan kammare. Det bör normalt ankomma på den åklagarkammare som lämnar ifrån sig ett ärende att informera häktet om det och vart ärendet flyttas. I de fall direktkontakter har förekommit mellan förundersökningsledaren och häktespersonal är det också lämpligt att häktet informeras om byte av förundersökningsledare. Däremot är det inte alltid nödvändigt att informera om t.ex. tillfälliga byten av förundersökningsledare inom samma åklagarkammare eftersom meddelanden alltid ska skickas till åklagarkammarens registratorsbrevlåda och, i vart fall inte enbart, direkt till berörd åklagare.

2.3.2 Särskilt om att skicka beslut

Bedömning:

När åklagare skickar ett beslut om att ålägga eller häva restriktioner, eller att häva häktning, krävs en manuell bekräftelse (t.ex. per telefon eller e-post) på att beslutet tagits emot av häktet och kommer att verkställas.

När åklagare skickar beslut om lättnader eller undantag från restriktioner räcker det normalt att åklagaren får en bekräftelse på att beslutet inkommit till häktets funktionsbrevlåda genom ett automatiskt svarsmeddelande.

Som framgått ovan ska numera alla typer av beslut som huvudregel skickas till häktet per e-post. När det gäller beslut som rör tvångsmedel har beslutsfattaren ett ansvar för att förvissa sig om att beslutet kommer rätt person tillhanda och verkställs.⁸ Det innebär att när åklagaren har fattat *beslut om att ålägga eller häva restriktioner*, behöver åklagaren få en manuell bekräftelse på att beslutet har tagits emot och kommer att verkställas av häktet.⁹ Detta kan ske genom telefonsamtal – ”motringning” – eller per e-post. I samband med att beslutet skickas till häktet bör åklagaren ge anvisningar om hur häktet ska bekräfta mottagandet.¹⁰

När det däremot gäller *beslut om lättnader och undantag från restriktioner* är det enligt vår bedömning normalt tillräckligt att åklagaren får ett automatiserat svarsmeddelande per e-post om att meddelandet har tagits emot av häktet. Automatiska svarsmeddelanden finns inlagda i häktenas funktionsbrevlådor avsedda för e-post från Åklagarmyndigheten. För det fall något svarsmeddelande inte inkommer från häktet, behöver den som skickat e-postmeddelandet på annat sätt säkerställa att det kommit fram till häktet.¹¹

⁸ Se Riksåklagarens beslut 2014-11-07 i tillsynsärende ÅM 2014/4452.

⁹ Detsamma gäller vid beslut om att häva en häktning. För detta finns redan idag etablerade rutiner.

¹⁰ Se avsnitt 2.4 om vad som gäller under jourtid

¹¹ Detta kan jämföras med att man kontrollerar att det står ”OK” på faxkvittot.

2.4 Kontakter under jourtid

Förslag:

Under jourtid kan brådskande meddelanden *till åklagare* inte skickas per e-post till åklagarkamrarnas registratorsbrevlådor. Om förundersökningsledaren inte kan nås och åklagarkontakt inte kan eller bör anstå till ordinarie kontorstid, måste jourhavande åklagare kontaktas per telefon.

Särskilt utsedda befattningshavare på häktena bör kunna få tillgång till jouråklagarnas telefonnummer.

Åklagare kan skicka beslut och andra brådskande meddelanden per e-post *till häktet* även under jourtid. Eftersom häktena inte kan garantera fortlöpande bevakning av inkommande e-post under jourtid, måste man dock genom t.ex. telefonsamtal till häktets vakthavande befäl förvissa sig om att meddelandet har tagits emot.

De allra flesta kontakter mellan åklagare och häktespersonal sker under ordinarie kontorstid. Undantagsvis kan emellertid häktet ha behov av kontakt med åklagare även under jourtid, dvs. vardagar mellan kl. 16.00 och 8.00 samt helger. Det kan t.ex. gälla en mycket brådskande fråga om lättnader i restriktionerna som inte kan anstå till ordinarie kontorstid. Det är därför viktigt för berörd personal på häktena att känna till att åklagarkamrarna inte har någon bevakning av registratorsbrevlådorna under jourtid. Under den tiden kan brådskande meddelanden således inte skickas per e-post enligt den normala rutinen. Om häktet inte på annat sätt får kontakt med ordinarie förundersökningsledare, måste jouråklagaren kontaktas per telefon. Det skulle i dessa situationer underlätta om särskilt utsedda personer, t.ex. vakthavande befäl, på häktena hade tillgång till jouråklagarens direktnummer, istället för att vara hänvisade till att först kontakta polisens vakthavande befäl. Arbetsgruppen anser därför att jouråklagarnas telefonnummer bör lämnas ut till särskilt utsedda befattningshavare på häktena (förslagsvis de vakthavande befälen). Om och hur detta bör ske är en fråga som Åklagarmyndigheten får ta ställning till.

I de fall en åklagare under jourtid behöver skicka ett brådskande beslut, eller annan handling som omgående måste tas om hand av häktet, kan handlingen skickas per e-post enligt överenskommen rutin men åklagaren måste även genom exempelvis telefonsamtal till vakthavande befäl förvissa sig om att handlingen tas emot. Som framgår av Kriminalvårdens e-postrutin kan häktena inte garantera någon fortlöpande bevakning av inkommande e-post under kvällar, nätter och helger.

2.5 Särskild samverkan vid långvarig häktning med restriktioner

Förslag:

Allra senast när en intagen har varit häktad med restriktioner i *tre månader* bör Kriminalvården ta initiativ till ett särskilt samverkansmöte mellan ansvarig häktespersonal och förundersökningsledaren. Normalt är det lämpligt att även ansvarig utredare vid Polisen eller Tullen deltar vid mötet. Syftet med mötet ska bl.a. vara att möjliggöra isoleringsbrytande åtgärder och ytterligare lättnader i restriktionerna samt planera för den fortsatta häktningstiden och gemensamt hitta lösningar som kan underlätta den intagnes tillvaro på häktet. Om den förväntade fortsatta häktningstiden med restriktioner är kort kan det saknas behov av att ha ett möte.

Om det tidigt under utredningen kan förutses att häktningstiden med restriktioner sannolikt kommer att bli lång bör åklagaren eller Kriminalvården initiera ett samverkansmöte redan då eller så snart det bedöms att det finns behov av ett möte.

När det gäller häktade ungdomar är det särskilt viktigt med mycket tidig samverkan.

Både Kriminalvårdens personal och åklagaren ska naturligtvis redan från början av häktningstiden, och fortlöpande, pröva vilka möjligheter som finns för en restriktionsintagen att umgås med andra eller på annat sätt få lättnader i restriktionerna, och ha kontakt med varandra i de frågorna. Vikten av detta kan inte nog understrykas. För de häktade som har långtgående restriktioner med få beviljade lättnader och där häktningstiden dessutom riskerar att bli långvarig, har Kriminalvården och åklagaren ett särskilt ansvar att aktivt verka för att underlätta den häktades tillvaro och vidta åtgärder för att bryta isoleringen. För att tydliggöra det gemensamma ansvaret och, framför allt, för att aktiva åtgärder verkligen ska komma till stånd tror vi att det skulle vara bra att ha en etablerad rutin för häktespersonalens och åklagarens samverkan när det gäller just långtidshäktade med restriktioner.

Det kan naturligtvis diskuteras vad som är en lång häktningstid. Vi har bedömt att det i det här sammanhanget är rimligt att sätta en första, och yttersta, gräns vid tre månader. Allra senast vid den tidpunkten bör ansvarig häktespersonal ta initiativ till ett särskilt samverkansmöte med åklagaren. Om åklagaren bedömer att häktningstiden eller behovet av restriktioner närmar sig sitt slut kan det vara överflödigt att ha ett möte, men frågan bör alltid väckas av Kriminalvården senast när en intagen har varit häktad med restriktioner i tre månader. En lämplig tidpunkt att kontakta åklagaren kan vara i samband med att den intagnes häktesplan ska revideras.

Ser häktespersonalen eller åklagaren behov av det kan och bör frågan om ett samverkansmöte naturligtvis väckas tidigare. Särskilt i de fall man redan från början kan se att häktningstiden sannolikt kommer att bli lång och att det fortsatt kommer att finnas behov av långtgående restriktioner, kan det vara lämpligt att ett samverkansmöte hålls i ett tidigt skede. Det är ju egentligen inte tiden före samverkansmötet – dvs. om den tiden är lång eller kort – som är det centrala utan häktningstiden med restriktioner efter mötet.

När det gäller häktade ungdomar är det särskilt viktigt att frågan om samverkan alltid väcks mycket tidigt.

Syftet med samverkansmötet ska vara att diskutera och möjliggöra olika former av lättnader i restriktionerna eller andra isoleringsbrytande åtgärder och att planera för den fortsatta häktningstiden. Man bör sträva efter att gemensamt hitta lösningar som kan underlätta den intagnes tillvaro på häktet. Ofta kan det vara värdefullt att även Polisens respektive Tullens utredare är med vid mötet, som ju kan hållas per länk eller telefonkonferens om de geografiska avstånden är stora eller om det av annat skäl är mer praktiskt.

Kriminalvården bör förbereda mötet genom att ha identifierat önskemål och behov hos den intagne samt ha tagit fram förslag på tänkbara isoleringsbrytande åtgärder.

Åklagaren bör före mötet ta kontakt med den häktades försvarare för att denne ska ha möjlighet att framföra synpunkter och önskemål.

Vid mötet ska den häktades situation diskuteras, t.ex. vilka olika lättnader den häktade har eller har haft och hur detta har fungerat samt vilka önskemål och behov av ytterligare lättnader som den häktade bedöms ha. Om beviljade lättnader, t.ex. besök eller telefonsamtal, inte har kommit till stånd bör åklagaren informeras om det och om anledningen. Åklagaren bör redogöra för ungefär hur lång ytterligare häktningstid som för närvarande kan förväntas och, i de fall det går att göra en ungefärlig uppskattning, när bevisläget kan förväntas vara sådant att mer omfattande förändringar i restriktionerna kan bli aktuella. Det bör också diskuteras på vilket sätt det i dagsläget går att underlätta den häktades tillvaro på häktet. Möte är tänkt att mynna ut i en plan för den häktade, som dokumenteras av Kriminalvården. I förekommande fall kan åklagaren också redan vid mötet besluta om ytterligare lättnader i restriktionerna.

Det är viktigt att poängtera att vår avsikt inte är att dessa samverkansmöten nödvändigtvis måste vara långa eller formella. Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan det säkert bli fråga om alltifrån kortare telefonmöten mellan åklagaren och ansvarig häktespersonal, där frågor kan lösas snabbt, till längre fysiska möten med fler personer närvarande och med mer omfattande diskussioner.

3 Nya och enhetliga blanketter med förfrågningar om lättnader i restriktioner m.m.

3.1 Enhetliga blanketter

Arbetsgruppen inledde ett arbete med att ta fram enhetliga blanketter för lättnader i restriktioner. När vi fick kännedom om att det redan fanns utkast till sådana blanketter framtagna vid Kriminalvårdens huvudkontor, där ett arbete med att ta fram nationella enhetliga blanketter hade påbörjats inom ramen för utvecklandet av ett nytt systemstöd, bedömde vi det som mer ändamålsenligt att medverka vid utformningen av de blanketterna än att ta fram egna förslag. Arbetsgruppen har tagit del av utkast till nya blanketter och lämnat synpunkter på såväl innehållet som utformningen. Såvitt vi vet har våra synpunkter i allt väsentligt beaktats. Enligt uppgift från sektionen för systemförvaltning vid Kriminalvårdens huvudkontor kommer de nya blanketterna att genereras automatiskt i det nya systemstödet som planeras driftsättas i maj 2016.

En viktig fråga för arbetsgruppen har varit att verka för att en blankett med fråga om lättnader i restriktionerna dels måste kunna skickas elektroniskt (per e-post) till åklagaren, dels också måste kunna fyllas i elektroniskt av åklagaren så att beslutet enkelt kan skickas tillbaka till häktet per e-post. Enligt vår uppfattning är det angeläget att undvika en omständlig pappershantering, så att åklagaren inte blir tvungen skriva ut blanketten och fylla i beslutet för hand, för att sedan skanna in det och skicka per e-post tillbaka till häktet. Arbetsgruppen har inte funnit några rättsliga eller formella hinder mot en sådan ordning; det är inte nödvändigt att åklagaren undertecknar beslutet.

Arbetsgruppen har varit i kontakt med IT-utvecklingsenheten vid Åklagarmyndigheten respektive sektionen för systemförvaltning vid Kriminalvårdens huvudkontor angående de tekniska möjligheterna. Det förslag som främst diskuterats är en PDF som går att fylla i elektroniskt, vilket har testats av arbetsgruppen m.fl. och visat sig fungera i Åklagarmyndighetens IT-system. Eventuellt kan man även tänka sig en blankett i Word-format. Arbetsgruppen vill nu bara framhålla vikten av att det kommer att vara möjligt att på ett säkert och enkelt sätt fylla i blanketterna elektroniskt, i avvaktan på att RIF-samarbetet gör det möjligt med en helt elektronisk överföring mellan myndigheternas IT-system.

3.2 Särskilt om brevgranskning

Förslag:

Åklagare eller häktespersonal som uppmärksammar att försändelser till eller från den häktade inte vidarebefordras tillräckligt skyndsamt bör anmäla saken till sin närmaste chef. Denne bör i sin tur kontakta chefen för det häkte respektive den åklagarkammare där hanteringen inte har fungerat.

Den blankett som används för att fatta beslut beträffande försändelser till eller från den häktade, s.k. restriktionspost, måste fortfarande skickas med vanlig post eftersom försändelserna som ska granskas kommer i pappersform. Något annat bedöms inte vara realistiskt för närvarande. Eftersom denna hantering med nödvändighet, i vart fall i de flesta fall, tar längre tid än annan kommunikation är det angeläget att försändelser inte blir liggande onödigt länge någonstans innan de vidarebefordras. Det ska särskilt framhållas att för många häktade är brev det enda sättet att hålla mer fortlöpande kontakt med anhöriga. Hanteringen av restriktionspost måste alltså skötas snabbt och effektivt.

Det händer att intagna som är häktade i samma mål vill skriva brev till varandra. Åklagaren ska då, beträffande en och samma försändelse, först fatta beslut om försändelsen får *skickas från* häktad A och sedan, vid positivt beslut, om försändelsen får *tas emot av* häktad B. Det är angeläget att detta enkelt kan göras i ett sammanhang, på samma blankett. Blanketten för brevgranskning har nu fått en fritextruta för bl.a. dessa beslut. Av blanketten framgår numera också, till undvikande av oklarhet, uttryckligen att den intagne har lämnat medgivande för åklagare att granska hans eller hennes post.

För åklagarna gäller att försändelser som huvudregel ska vidarebefordras samma dag som de kom in till åklagarkammaren och annars påföljande vardag.¹² Någon motsvarande uttrycklig reglering har hittills inte funnits för Kriminalvårdens personal. Arbetsgruppen har därför initierat en ändring i Kriminalvårdens Handbok om intagnas försändelser i häkte och anstalt (2015:2). Handboken har reviderats och det framgår nu att en försändelse som ska granskas ska vidarebefordras till åklagaren så snart det kan ske, senast nästkommande vardag efter att försändelsen inkom till häktet eller överlämnades av den intagne för postbefordran.¹³

¹² Riksåklagarens riktlinjer gällande restriktioner och långa häktningstider (RÅR 2015:1)

¹³ Avsnitt 6.2.2

Om åklagare eller häktespersonal skulle uppmärksamma att försändelser inte skickas vidare tillräckligt skyndsamt är det angeläget att den som är ansvarig får veta det, eftersom det är så viktigt att detta fungerar. Vi bedömer att detta är en sak som bör hanteras på chefsnivå. Man bör därför anmäla saken till sin närmaste chef. Denne bör i sin tur kontakta chefen för det häkte respektive den åklagarkammare där hanteringen inte har fungerat, så att t.ex. åtgärder för förbättrade rutiner kan vidtas.

3.3 Särskilt om samtyckesblanketten

Av 3 kap. 21 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om häkte framgår att den, som en intagen vill ta emot besök av eller kommunicera elektroniskt med, ska tillfrågas om han eller hon samtycker till att kontakten ska äga rum. Den intagne ansvarar för att samtycke inhämtas på en blankett som fastställs av Kriminalvården. Om det finns särskilda skäl kan dock samtycke inhämtas på annat sätt.

Samtyckesblanketten har tagits fram av Kriminalvården för att dels säkerställa att den som den intagne vill ha kontakt med i sin tur önskar ha kontakt med den häktade, dels för att informera om att kontroller kommer att ske av besökarens personliga förhållanden. Den häktade ansvarar själv för att skicka ut samtyckesblanketten per brev och har den häktade restriktioner ska samtyckesblanketten först skickas till åklagaren för granskning.

Kriminalvården anser att samtyckesblanketten är nödvändig för att myndigheten på ett rättssäkert och effektivt sätt ska kunna handlägga beslut rörande telefon- och besökstillstånd. Samtidigt påverkar användandet av blanketten handläggningstiden av ett sådant ärende. När det gäller häktade med restriktioner påverkas handläggningstiden ytterligare av det faktum att blanketten först måste skickas till åklagare för granskning.

Frågan om granskning av samtyckesblanketten har diskuterats på flera samverkansmöten mellan Kriminalvården och Åklagarmyndigheten. Åklagarmyndigheten har vid dessa tillfällen gett uttryck för att åklagare på något sätt måste ge sitt godkännande till att samtyckesblanketter skickas ut. Ett förslag har då varit att Kriminalvården per e-post tar upp frågan om tillstånd för besök/telefon och samtidigt väcker frågan om det är i sin ordning att skicka ut en samtyckesblankett utan föregående granskning.

Arbetsgruppen övervägde inledningsvis att föreslå att den inledande blanketten med kontaktuppgifter och säkerhetsförfrågan, som ska skickas från häktet till åklagaren, även skulle innehålla en generell fråga om tillstånd att skicka ut samtyckesblanketter. Eftersom det enligt nuvarande ordning är den häktade själv som ansvarar för att skicka ut blanketten kan dock inte Kriminalvården garantera att den häktade inte försöker kommunicera via blanketten på ett sätt som kan skada förundersökningen. Häkteslagstiftningen ger utrymme för Kriminalvården att granska intagnas in- och utgående post

om det bedöms nödvändigt med hänsyn till ordningen och säkerheten, och medger alltså inte någon rutinmässig granskning av all utgående post. Begreppet ordningen och säkerheten tar inte heller sikte på eventuell kollusionsrisk.

Med anledning av ovanstående bedömer arbetsgruppen att det i dagsläget inte är möjligt för åklagare att, annat än i undantagsfall, lämna ett generellt tillstånd till Kriminalvården att utan föregående granskning låta en häktad med restriktioner skicka ut samtyckesblanketter. Samtidigt anser arbetsgruppen att rådande ordning är otillfredsställande. Olika lösningar på problemet har diskuterats.

En möjlighet som arbetsgruppen har diskuterat är att anhöriga ges möjlighet att digitalt ladda ned samtyckesblanketten från Kriminalvårdens webbsida och sedan skicka in den antingen via post eller via e-post. En sådan lösning lägger ett större ansvar på den enskilde besökaren och skulle åtminstone inledningsvis sannolikt kräva en större informationsinsats från Kriminalvårdens sida. Det finns också en risk för att samtyckesblanketter skickas in utan att den intagne har något intresse av kontakt. En sådan lösning skulle dessutom påverka Kriminalvårdens arbetssätt generellt när det gäller handläggning av besöks- och telefoniärenden vid anstalter och häkten. Arbetsgruppen har därför funnit att frågan behöver utredas vidare inom Kriminalvården.

En annan lösning som diskuterats är att öppna för en mer generös tillämpning av undantaget i 3 kap. 21 § FARK Häkte, för inhämtande av muntligt samtycke. Man skulle då kunna tänka sig att i Kriminalvårdens Handbok för besök och elektronisk kommunikation i anstalt och häkte (2014:3) tydligare ange häktade med restriktioner som en grupp där det bör finnas möjligheter att i större utsträckning inhämta muntligt samtycke för att påskynda handläggningstiden av ett besöks- eller telefoniärende.

Arbetsgruppen har även diskuterat möjligheten att Kriminalvården i stället för den intagne skulle ansvara för att samtyckesblanketten fylls i och skickas iväg. Samtyckesblanketten är ju närmast en förfrågan med information från Kriminalvården, och inte från den intagne. En sådan lösning förutsätter dock en ändrad inställning från Kriminalvårdens sida rörande den intagnes ansvar enligt den s.k. normaliseringsprincipen i den här frågan.

Arbetsgruppen har, sammanfattningsvis, inte lyckats komma fram till något slutligt förslag i denna fråga utan stannar för att peka på de olika tänkbara lösningar som redovisats ovan. Vi vill dock framhålla vikten av att frågan får en snar lösning.

4 Besök av frivilligorganisationer (besöksgrupper)

4.1 Inledande utgångspunkter

För att bryta isoleringen för häktade med restriktioner fyller besök av frivilligorganisationer (s.k. besöksgrupper) en viktig funktion. Det är därför bra om åklagarna är så generösa som möjligt med att tillåta sådana besök, något som alltid bör övervägas som ett generellt undantag redan i samband med häktningen. För detta krävs dels att det finns tydliga och bra rutiner och kontroller när det gäller besöksgrupperna och de ideella organisationer som deltar i verksamheten, dels att åklagarna känner till dessa rutiner. Det har framkommit att åklagare i allmänhet inte känner till vad häktenas besöksverksamhet består av och vilka frivilliga organisationer som är verksamma vid de olika häktena.

Med anledning av detta har Kriminalvården inom ramen för arbetsgruppens arbete genomfört en enkät till samtliga häkten i landet. Svarsfrekvensen var hög och endast med något undantag besvarades enkäten av samtliga häkten i landet. De frågor som ställdes var:

- Vilka frivilliga ideella organisationer besöker häktet idag och hur kontrolleras de?
- Sker det någon introduktion/uppföljning/regelbunden samverkan med dessa?
- Hur kontrolleras enskilda besökare i en frivillig organisation och hur ofta?
- Finns någon typ av samverkansforum/kontaktpersoner i förhållande till verksamma ideella organisationer?

I enkäten har det framkommit att det ser olika ut över landet när det gäller vilka frivilliga organisationer som anlitas och hur kontrollen av de personer som ingår i besöksverksamheten genomförs. Det framkom även ett önskemål från flera häkten om att det bör finnas tydligare nationella riktlinjer inom Kriminalvården för samverkan med frivilliga organisationer.

4.2 Områden som bör förtydligas och beröras i Kriminalvårdens riktlinjer

Förslag.

Kriminalvårdens riktlinjer för samverkan med ideella sektorn (2006:2) bör revideras. Arbetsgruppen har tagit fram förslag till områden som bör beröras och områden som bör förtydligas.

Lokal samverkan med frivilliga organisationer och uppföljning av genomförda besök bör förstärkas genom att bl.a. ha ansvariga kontaktpersoner på häktena.

Kontroll av frivilliga besökare bör ske på ett enhetligt sätt och en gång per år

Arbetsgruppen har identifierat följande områden som bör förtydligas i Kriminalvårdens nuvarande riktlinjer, dels för att det är av vikt att likartade bedömningar görs av häktena, dels för att det ska bli tydligt för åklagarna hur Kriminalvården arbetar med frivilliga organisationer.

4.2.1 Kontaktperson för frivilligorganisationerna

På varje häkte bör en ansvarig kontaktperson utses för att förenkla samarbete och kontakter med respektive organisation. Kontaktpersonen ska vara ansvarig för att säkerställa att en lokal introduktion/utbildning sker av nya besökare och att en regelbunden årlig uppföljning sker. Kontaktpersonen bör också verka som ett stöd för besöksgrupperna genom att finnas till förfogande för frågor som uppstår vid exempelvis besök. Detta kan ske genom man lokalt tar fram rutiner för uppföljning av genomförda besök. Exempelvis skulle en loggbok kunna införas där frivilliga besökare kort kan lämna en kommentar hur besöket gått, liknande de loggböcker Kriminalvårdens NAV-medarbetare¹⁴ använder sig av. I denna loggbok bör det också framgå hur man kan komma i kontakt med häktets kontaktperson om det uppstår någon fråga eller att det möjligen finns information som bör komma till Kriminalvårdens kännedom. Kontaktpersonen bör också vara den som åklagare kan vända sig till vid frågor eller behov av särskild information om någon besöksverksamhet eller besökare.

4.2.2 Kontroll av frivilligorganisationer och besökare

Av Kriminalvårdens nuvarande riktlinjer framgår hur frivilliga organisationer bör kontrolleras. Vi anser att det finns behov av att förtydliga vissa delar. Idag står det att varje frivillig organisation bör kontrolleras i den mån det är

¹⁴ NAV står för nämnden för andlig vård.

möjligt innan överenskommelse om verksamhet inleds. För bedömning om samarbete med föreningar ska inledas kan också Kriminalvårdens under- rättelseverksamhet (KV-UND) kontaktas eftersom det är viktigt att häktet har aktuella uppgifter om föreningen.

Den enskilde representanten för föreningen ska idag kontrolleras på samma sätt som övriga anstalts- eller häktesbesökare och sedan bli föremål för en individuell bedömning om tillstånd till besök. Kontrollen sker i bl.a. misstanke- och belastningsregistren av ansvarig för säkerhetsregistret eller genom kontakt med andra myndigheter. Personer som fortfarande står under övervakning eller har provotid ska inte ingå i en besöksgrupp.

I nuvarande riktlinjer ges ingen vägledning i frågan hur ofta kontroller ska göras av besökare efter den initiala kontrollen. Inte heller framgår det hur lång tid som bör ha passerat efter det att eventuell övervakning- eller provotid upphört. Arbetsgruppen anser att Kriminalvården bör ge lokala häkten vägledning i frågan hur lång tid som normalt ska ha passerat efter utgång av eventuell övervakning/provotid. Det bör dock vara möjligt att tillåta avsteg från en sådan huvudregel. Vägledning behövs rörande i vilka situationer detta kan bli aktuellt och vem som i så fall kan besluta om detta. Vidare föreslår vi att varje enskild besökare ska kontrolleras en gång per år genom kontroll i belastningsregister m.m.

4.3 Lokal introduktion av frivilliga besökare

Förslag:

Varje ny besökare från frivilliga organisationer ska få en lokal introduktion på häktet innan de påbörjar sin besöksverksamhet. En central checklista bör tas fram över vad en introduktion ska innehålla.

I nuvarande riktlinjer framgår det att häktet ska klargöra vilka regler som gäller avseende ordning och säkerhet. Vi tror att det skulle finnas ett värde i att Kriminalvården, helst i samverkan med Åklagarmyndigheten, tog fram ett centralt introduktionsmaterial, förslagsvis i form av en checklista, som alltid ska användas vid introduktion av nya besökare innan de påbörjar sitt arbete på häktena.

Denna introduktion bör innehålla kortfattad genomgång av lokala säkerhetsföreskrifter (larm, utrymningsvägar m.m.) och klargöra vilka regler som gäller avseende ordning och säkerhet, t.ex. om vad som är tillåtet att ta med vid besök. Vidare bör besökaren informeras om gällande sekretessregler samt få en kortfattad information om vad restriktioner innebär och vad som förväntas av dem som besökare. Besökaren bör också vid detta tillfälle få information om att den av Kriminalvården utsedda kontaktpersonen finns tillgänglig för frågor om det skulle uppstå en tveksam situation eller annan

svårighet som besökaren skulle vara hjälpt av att få diskutera med företrädare för Kriminalvården. Det är viktigt att olämpligt uppträdande från en representant för en frivillig organisation förs vidare till dess ledning.

4.4 Förstärkt samverkan och utbildning

Förslag:

Kriminalvårdens samverkan med frivilliga organisationer på regional eller lokal nivå bör förstärkas i hela landet genom regelbundna samverkansmöten. Åklagarmyndigheten bör inbjudas och delta på dessa samverkansmöten.

Kriminalvården bör, i samverkan med Åklagarmyndigheten, årligen hålla ett informations- eller utbildningstillfälle för frivilliga organisationer.

De frivilliga organisationernas besöksverksamhet är en betydelsefull del av det isoleringsbrytande arbetet vid häktena. Vi gör bedömningen att det är viktigt att företrädare för Kriminalvården inbjuder till regelbundna samverkansmöten för att diskutera verksamheten, utvecklingspotential och eventuella frågor som uppstått. Inte sällan ligger missförstånd och bristande insikt om varandras verksamhet till grund för frågor som uppstår. Samverkansmöten är också viktiga forum för de olika besöksgrupperna att dela med sig av sina erfarenheter, verksamhet och inte minst goda exempel.

I region Stockholm inom Kriminalvården har man haft regelbundna regionala samverkansmöten med verksamma frivilliga organisationer och dessa möten har varit uppskattade. Det har också fyllt en viktig funktion genom att besöksgrupperna känner sig sedda. Dessa möten ger också Kriminalvården en uppfattning om eventuella problem en organisation står inför och hur man väljer att angripa dessa. Vi är medvetna om att region Stockholm har en fördel p.g.a. geografiska förhållanden men väljer ändå att föreslå att regionala samverkansmöten bör hållas i vart fall en gång per år. Är det inte genomförbart bör lokala samverkansmöten gå att genomföra.

Vidare föreslår vi att representanter från Åklagarmyndigheten bör delta vid samverkansmöten. Dels för att kunskapen om de frivilliga organisationerna och dess verksamhet ska öka inom Åklagarmyndigheten, dels för att Åklagarmyndigheten ska kunna informera och ge en bild av vad åklagaren har att ta hänsyn till vid exempelvis bedömningar om besök kan medges eller inte. Det skulle också visa de frivilliga organisationerna att såväl Kriminalvården som Åklagarmyndigheten ser deras arbete och engagemang som betydelsefullt.

Arbetsgruppen föreslår vidare att Kriminalvården i samverkan med Åklagarmyndigheten årligen bör hålla ett informations- och utbildningstillfälle för verksamma frivilliga organisationer. Detta skulle kunna genomföras i

samband med ett samverkansmöte. Det är viktigt att informera organisationerna om vad som pågår inom Kriminalvården för att de ska vara uppdaterade om verksamheten. Vidare skulle det vara ett bra tillfälle att ge en övergripande utbildningsinsats om vad Kriminalvården förväntar sig av en besöksorganisation och vad besökare har att förhålla sig till. I region Stockholm genomför man ett informations- och utbildningstillfälle per år för frivilliga organisationer men utan representation från Åklagarmyndigheten. Dessa tillfällen är uppskattade men inte sällan väcks många frågor kring åklagarens roll och det vore därför värdefullt om även en åklagare kunde vara med och informera allmänt om restriktioner för häktade och om åklagarens roll samt svara på frågor.

Sammantaget tror vi att samverkan och förståelse för varandras uppdrag skulle stärkas genom föreslagen ordning och att det i längden skulle innebära fler besöksorganisationer på häktena med ett, för Kriminalvården och Åklagarmyndigheten, mer erkänt arbetssätt och innehåll.

4.5 Informationsmaterial om verksamma frivilliga organisationer

Förslag:

Kriminalvården bör hålla Åklagarmyndigheten underrättad om vilka frivilliga organisationer som är verksamma och vad de har för huvudsakligt syfte genom att årligen ta fram ett centralt eller möjligen regionalt informationsmaterial om verksamma frivilliga organisationer.

Det har i vårt arbete framkommit att åklagare i allmänhet inte känner till vilka besöksorganisationer som är verksamma vid de olika häktena och inte heller vad besöksverksamheten består av eller har för syfte. Kriminalvården bör därför i samverkan med aktiva organisationer ta fram ett centralt eller regionalt informationsmaterial om organisationernas verksamhet och huvudsakliga inriktning med besöksverksamheten. Detta informationsmaterial ska sedan spridas till åklagarna så att deras kunskaper om den frivilliga verksamheten förbättras. Eftersom kvaliteten på verksamheten inom frivilliga organisationer kan växla relativt snabbt över tid bör detta material ses över en gång per år.

Det huvudsakliga syftet med att ta fram ett informationsmaterial är att åklagare i större utsträckning ska kunna tillåta kontakt med häktets besöksverksamhet tidigt och helst fatta beslut redan i samband med häktningförhandlingen.

5 Rutiner för att utse lämpliga samsittningspartners

5.1 Inledande utgångspunkter

För häktade som inte kan tillåtas att vistas i gemensamhet på en s.k. gemensamhetsavdelning kan samsittning ofta vara ett sätt att mer påtagligt bryta isoleringen. Åklagaren ska alltid, på eget initiativ och redan i det första restriktionsbeslutet, pröva om samsittning kan tillåtas generellt eller först efter prövning beträffande tänkt samsittningspartner, eller om samsittning f.n. inte alls kan tillåtas. För att åklagarna ska kunna fatta välgrundade beslut när det gäller samsittning och vara beredda att tillåta samsittning i så stor utsträckning som möjligt, är det angeläget att de har kännedom om hur Kriminalvården går till väga och vilka faktorer man tittar på när lämpliga samsittningspartners väljs ut. Ett mål bör vara att åklagare i fler fall än hittills ska kunna tillåta samsittning utan prövning.

Kriminalvården och åklagaren har naturligtvis olika utgångspunkter när det gäller vilka faktorer som avgör om två personer är lämpliga att samsitta med varandra. För åklagaren är det utredningsintresset som är avgörande medan Kriminalvården främst ska bedöma säkerhetsmässiga förhållanden. Åtminstone delvis är det dock samma omständigheter som kan ha betydelse för båda dessa bedömningar. Det förefaller därför rimligt att tydliga riktlinjer för vilka kontroller Kriminalvården ska göra vid urvalet av samsittningspartners också kan vara till nytta när det gäller behovet av att skydda utredningsintresset.

5.2 Förslag till rutiner för att utse samsittningspartners

Förslag:

Kriminalvården bör ha centralt framtagna rutiner för hur samsittningspartners ska utses.

Arbetsgruppen har genomfört en inventering för att inhämta upplysningar från häktena om hur man lokalt arbetar med att utse samsittningspartners och vilka kontroller som görs. Samtliga häkten fick besvara en enkät med följande frågor:

- Hur utses lämpliga restriktionsintagna som samsittningspartners (under förutsättning att ÅM beviljat lättnader)?
- Vilka kontroller utförs innan samsittning genomförs?
- Finns urvalskriterier man lokalt arbetar efter?

Svarsfrekvensen var hög och endast med något undantag besvarades enkäten av samtliga häkten i landet. Resultatet av enkäten visade att häktena utför relativt omfattande kontroller men att de inte görs på samma sätt. Det saknas också tydliga riktlinjer eller rekommendationer för hur man ska gå till väga. Sammanfattningsvis är det arbetsgruppens uppfattning att det finns behov av centralt framtagna och tydliga rutiner för hur samsittningspartner ska utses, dels för att uppnå en enhetlighet inom Kriminalvården, dels för att åklagare ska veta vilka kontroller och bedömningar Kriminalvården gör. Målet bör naturligtvis vara att så långt det är möjligt säkerställa att samsittning sker med en person som är lämplig ur såväl Kriminalvårdens som åklagarens perspektiv.

Förslag:

När en intagen har restriktioner meddelade av åklagare får samsittning endast ske med annan intagen som

- har restriktioner beträffande vistelse i gemensamhet, besök, elektronisk kommunikation och försändelser och
- inte är misstänkt i samma mål/målskamrat.

Om undantag ska göras från något av detta krävs uttryckligt medgivande av åklagaren.

Ovanstående gäller oavsett om åklagaren har lämnat ett generellt tillstånd till samsittning eller beslutat om prövning.

Ett minimikrav när det gäller samsittning för restriktionsintagna bör vara att båda har restriktioner beträffande vistelse i gemensamhet, besök, elektronisk kommunikation och försändelser och att de intagna inte förekommer i samma brottsutredning, dvs. är medmisstänkta eller målskamrater. Normalt har Kriminalvården kännedom om vilka intagna som är misstänkta i samma mål, genom att man har tillgång till Åklagarmyndighetens AM-nummer. Inga personer som förekommer med samma AM-nummer, eller målnummer hos domstolen, får placeras tillsammans utan åklagarens godkännande. Ytterst är det åklagarens ansvar att häktet får kännedom om vilka personer som är medmisstänkta. Det är särskilt viktigt att tänka på detta om olika misstänkta har häktats i olika mål. Arbetsgruppen har framfört till Åklagarmyndighetens IT-utvecklingsenhet att det vore önskvärt om det fanns utrymme att lämna uppgift om bl.a. medmisstänkta redan i den underrättelse om restriktioner som produceras i samband med häktningframställan och som överlämnas till häktet efter häktningförhandlingen.

Förslag:

Vid arbetet med att utse lämpliga samsittningspartners ska Kriminalvården alltid gå igenom de intagnas säkerhetsbedömningar för att identifiera och bedöma

- nuvarande och tidigare brottsmisstanke,
- ev. tidigare misskötsamhet,
- ev. gängtillhörighet,
- geografiska faktorer,
- släktförhållanden,
- ålder och
- språk

Om Kriminalvården vid sina kontroller uppmärksammar att två restriktionsintagna har någon form av koppling till varandra genom t.ex. gängtillhörighet, umgängeskrets, släktskap eller annan typ av relation eller bekantskap, ska de som huvudregel inte placeras tillsammans.

Skulle Kriminalvården anse att samsittning i ett sådant fall ändå är lämplig, ska berörda åklagare kontaktas och ge sitt godkännande innan samsittning genomförs.

Ovanstående gäller oavsett om åklagaren har lämnat ett generellt tillstånd till samsittning eller beslutat om prövning.

Kriminalvården ansvarar för att genast bryta samsittning vid ändrande förhållanden (restriktioner hävs, misskötsamhet m.m.) och att informera berörd åklagare om att så har skett.

Även om två intagna inte är målskamrater kan de ha andra kopplingar till varandra som gör det olämpligt att de placeras tillsammans. Det kan t.ex. röra sig om gängtillhörighet, bekantskap, vänskaps- eller släktförhållande och liknande omständigheter. Sådana omständigheter kan typiskt sett göra att det finns en större risk för påverkan på brottsutredningen, samtidigt som de kan ha betydelse ur säkerhetssynpunkt. Detsamma kan i vissa fall gälla om två intagna är misstänkta för precis samma typ av brottslighet. Detta är därför faktorer som Kriminalvården bör identifiera och bedöma vid arbetet med att utse lämpliga samsittningspartners. Vid den allmänna lämplighetsbedömningen kan även faktorer som ålder och språk vara betydelsefulla.

Uppmärksammar Kriminalvården att det finns någon koppling mellan två restriktionsintagna ska de som huvudregel inte placeras tillsammans. I vissa fall kan det dock utifrån Kriminalvårdens utgångspunkter finnas skäl att placera två intagna tillsammans trots att man vet att de har viss koppling till

varandra. I sådana fall måste berörda åklagare kontaktas och ge sitt godkännande innan samsittning genomförs. Det är också viktigt att åklagare informeras för det fall en samsittning avbryts på grund av misskötsamhet eller för att restriktionerna för en av de intagna hävs eller vid andra ändrade förhållanden.

Om ovan beskrivna rutiner tillämpas bedömer vi att åklagare i större utsträckning än nu kommer att kunna tillåta samsittning utan prövning. Det är då naturligtvis en förutsättning att åklagarna verkligen känner till vilka bedömningar och kontroller Kriminalvården gör – respektive inte kan förväntas göra. Så snart det finns beslutade rutiner för detta bör åklagarna informeras, förslagsvis via Åklagarmyndighetens intranät (Rånet). Vi tror att det också skulle vara av värde att häktena informerar de lokala åklagarkamrarna om sitt arbete och sina rutiner på området, exempelvis genom att personal från häktet och ev. personal från Kriminalvårdens underrättelsetjänst bjuds in till ett åklagarmöte eller liknande. Det kan också vara värdefullt för åklagarna att ha kännedom om vilka faktorer Kriminalvården utreder när det upprättas en säkerhetsbedömning respektive häkteplan. Av det skälet lämnas här en kortfattad redogörelse som skulle kunna spridas till åklagarna.

5.2.1 Särskilt om säkerhetsbedömning

Av Kriminalvårdens säkerhetshandbok framgår att samtliga intagna i häkte ska ha en aktuell säkerhetsbedömning som grund inför beslut om riskhantering vid transporter och taktiska anvisningar. Riskanalysen har till syfte att förhindra eller förbereda sig för all form av misskötsamhet.

En säkerhetsbedömning ska utgå från all dokumenterad och inhämtad information om den intagne. Det förutsätts att den som upprättar riskanalysen tar del av den intagnes journal, uppgifter i häktesplanen, underrättelseuppgifter samt övrig information av betydelse.

Säkerhetsbedömningen ska dokumenteras i det klientadministrativa systemet och den ska vara fullständigt upprättad inom tre dygn. Vidare ska säkerhetsbedömningen revideras om det inträffar omständigheter som är av betydelse, särskilt med beaktande av följande:

- Underrättelseinformation eller annan inkommen information som indikerar förhöjd risk
- Meddelad dom och/eller verkställbar dom
- Att det tillkommit diagnostiserade eller dokumenterade personlighetsstörningar och komplicerad psykiatrisk problematik. Vidare är aktuell psykiatrisk status utifrån dagsaktuella händelser av stor relevans.
- Ny brottslighet
- Misskötsamhet under häktningen/verkställigheten

- Aktuell social situation och hur den bedöms påverkar klienten negativt eller, om så inte är fallet, finns uppgifter om att den intagne upplever sin sociala situation som negativ. Här kan det typiskt handla om förändringar i nära relationer, nya åtal, ekonomiska eller andra förluster.

5.2.2 Särskilt om häktesplan

Enligt Kriminalvårdens föreskrifter¹⁵ ska en plan för häktesvistelsen upprättas för intagna som är häktade på grund av misstanke om brott. Planen ska vara upprättad inom två veckor från häktningen. Planen ska vara individuellt utformad efter omständigheterna i det enskilda fallet. Det ska också vid utformningen av planen beaktas att åtgärder kan kräva åklagares medgivande.

Vid utformning av planen bör eventuella barns behov i egenskap av närstående till den intagne särskilt beaktas. Det kan avse t.ex. barnets behov av att upprätthålla kontakt med en frihetsberövad förälder. Även barnets behov av skydd bör särskilt beaktas. Planen för häktesvistelsen ska för varje intagen vara baserad på en riskbedömning och en behovsbedömning. Vid riskbedömningen bör identifieras vilka risker som finns utifrån en kartläggning av de faktorer som har starkast samband med risken för att den intagne

- överträder meddelade restriktioner eller påverkar annan i mål eller ärende,
- rymmer eller fritas,
- använder hot eller våld, eller
- gör sig skyldig till annan allvarlig misskötsamhet.

Utifrån en samlad bedömning bör identifieras vilka riskhanteringsåtgärder som är nödvändiga. Vid behovsbedömningen bör vidare identifieras vilka åtgärder som kan motverka negativa följder av frihetsberövandet samt tillgodose behov av särskilt skydd eller hälso- och sjukvård.

Skäl att göra en förnyad risk- eller behovsbedömning finns t.ex. när meddelade restriktioner ändras eller efter förflyttning till annat häkte. I planen ska, utifrån de risker och behov som identifierats, anges vilka åtgärder som ska vidtas under häktesvistelsen. Planen ska följas upp när det finns anledning till det, dock minst varannan månad. Planen ska ändras när det finns anledning till det.¹⁶

¹⁵ Se 1 kap. 25-27 §§ FARK Häkte

¹⁶ Det pågår för närvarande, inom Kriminalvården, ett arbete med att utveckla arbetet med häktesplanen och systemstödet kring denna. Även en ny handbok för häktesplan håller på att upprättas.

6 Införande av möjligheter till vistelse i gemensamhet för häktade med restriktioner (restriktionsgemensamhet)

6.1 Bakgrund

En viktig del i arbetsgruppens uppdrag har varit att titta på hur man kan skapa möjligheter för häktade med restriktioner att vistas tillsammans. Denna fråga har berörts i flera tidigare sammanhang¹⁷ och arbetsgruppen uppfattar den som mycket angelägen.

Restriktionsgemensamhet kan förekomma på olika sätt, alltifrån en mindre grupp restriktionsintagna som får vistas tillsammans någon eller några timmar åt gången till större gemensamhetsavdelningar med enbart restriktionsintagna, samt med olika nivå på kontroll och personalnärvaro.

6.2 Nuvarande förekomst av restriktionsgemensamhet

I dagsläget finns exempel på varianter av restriktionsgemensamhet som utarbetats lokalt. Ett exempel på detta är häktet Kronoberg som erbjuder restriktionsintagna möjlighet att delta i yoga. Det finns en utpekad kriminalvårdstjänsteman som varje vecka identifierar möjliga intagna som har behov av gemensamhet och bedöms lämpliga att medverka. Därefter tas kontakt med åklagaren för att få tillstånd för den intagne att delta i yoga. Häktet Kronoberg har uppgett att man där har positiva erfarenheter av att åklagare vid upprepade tillfällen beviljat yoga i grupp för restriktionsintagna eftersom det är en "tyst" aktivitet. Yogainspiratören genomför vanligtvis cirka tre till fyra pass varje vecka med restriktionsintagna i grupp. En grupp består normalt av två till fyra intagna och ett yogapass är mellan 60 och 90 minuter.

Ett annat exempel är häktet Uddevalla där man utarbetat ett arbetssätt som innebär att restriktionsintagna erbjuds "gemensam vistelse med förbehåll" efter medgivande av åklagare. Vid denna typ av gemensamhet är gruppen max fyra till antalet och det är alltid kriminalvårdspersonal med. Oftast fikar man och samtalar om vardagliga saker (inget om brott) eller spelar kort. Det händer också att man bakar tillsammans och pratar om den eventuella verkställigheten med syfte att förbereda och motivera de intagna.

¹⁷ Se t.ex. rapporten Häktningstider och restriktioner, januari 2014.

Sedan februari 2015 har tillfällig häktesverksamhet bedrivits på en säkerhetsavdelning vid anstalten Hall, som filial till häktet Kronoberg. Syftet med verksamheten är att ge långtidshäktade med restriktioner lättnader för att undvika eventuella negativa biverkningar av frihetsberövandet under häktes-tiden. Efter genomförd utvärdering har det konstaterats att verksamheten fallit väl ut och de intagna som vistats på filialen har fått avsevärda lättnader och gemensamhet. De intagna som placerats på Hall har fått mer tid i gemensamhet och ett betydligt bättre innehåll i vistelsen. I dagsläget erbjuds personalledd gemensamhet och sysselsättning i form av arbetsdrift, pingis, bakning och gemensamma måltider. En gång i veckan ges de intagna möjlighet att delta i anstaltens keramikverkstad och anstaltens sporthall. Bostadsrum och övriga ytor är generöst tilltagna vilket bl.a. ger motions-tillfällen för samtliga intagna varje dag och utökade utevistelsetider. Personalen på anstalten vittnar om att de intagna uppskattat vistelsen och det miljöombyte vistelsen innebär. Både åklagare och advokater har varit i kontakt med filialen i vissa ömmande fall för att säkerställa att häktade fått stanna kvar där. Av de intagna som kunnat vistas tillsammans har den genomsnittliga tiden i gemensamhet varit knappt sex timmar/dag. För de som inte kunnat vistas i gemensamhet med andra intagna har de erbjudits knappt tre timmars aktiviteter med personal.¹⁸

6.3 Pilotprojekt vid häktet Huddinge

Arbetsgruppen kom fram till att det skulle vara värdefullt att bedriva ett pilotprojekt för restriktionsgemensamhet som sedan skulle kunna utvärderas utifrån olika perspektiv. I samverkan med häktet Huddinge har ett sådant pilotprojekt initierats. Syftet med projektet är bl.a. att visa att det går att på ett relativt enkelt sätt erbjuda kvalitativ gemensamhet för intagna med restriktioner, med kriminalvårdspersonal närvarande. Det faktum att gemensamheten är personalledd minskar samtidigt risken för att de intagna kommunicerar om sådant som kan leda till att brottsutredningen försvåras. Förhoppningen är också att projektet ska visa att verksamheten upplevs som positiv av de intagna som deltar och att det är ett effektivt och bra sätt att bryta isolering.

På en av häktet Huddinges restriktionsavdelningar finns ändamålsenliga gemensamhetslokaler och häktet har nyligen anställt kriminalvårdare med funktionsansvar yoga och hälsoinspiratör. Inför starten av projektet har ett antal studiebesök på häktet genomförts för åklagare vid de närmaste åklagarkamrarna för att visa lokalerna och beskriva verksamheten. Syftet med det har varit att åklagarna ska få en god förståelse för verksamheten så att de

¹⁸ Uppgifterna är hämtade från en utvärdering av verksamheten som genomfördes av anstalten Hall 2015.

i så stor utsträckning som möjligt ska vara beredda att bevilja tillstånd för häktade med restriktioner att delta i restriktionsgemensamheten.

Häktet Huddinge har vidare i samråd med företrädare för arbetsgruppen tagit fram en särskild blankett för förfrågningar till åklagaren om tillstånd att delta i restriktionsgemensamhet. Av blanketten framgår att åklagaren kan besluta om ett generellt tillstånd för den häktade att delta i restriktionsgemensamheten, utan att åklagaren behöver få information om vilka övriga intagna som ska ingå i gruppen. Åklagaren kan också besluta om att en prövning först behövs, vilket innebär att häktet måste återkomma med uppgifter om vilka övriga intagna som är tänkta att ingå i gruppen, innan restriktionsgemensamheten kan komma till stånd. Häktets uppgift är att identifiera restriktionsintagna med behov av gemensamhet och som bedöms lämpliga ur ett ordning- och säkerhetsmässigt perspektiv för gemensamhet.

Kriminalvårdens personal kommer alltid att finnas närvarande i verksamheten och kan omedelbart bryta aktiviteten för det fall de intagna t.ex. börjar prata om sina brottsutredningar. Kriminalvården ska också vid eventuell misskötsamhet underrätta ansvarig åklagare att vistelsen i gemensamhet är avbruten. Detsamma gäller när någon av de intagnas restriktioner hävs.

För närvarande har häktet Huddinge två grupper om fyra restriktionsintagna som, efter medgivande av åklagare, ska erbjudas gemensamhet tillsammans med personal. Vid två tillfällen har dessa intagna deltagit i cirkelträning tillsammans med häktets hälsoinspiratör. Den personalledda restriktionsgemensamheten kommer initialt, utöver cirkelträning, huvudsakligen bestå av matlagning, hälsoinspiration och yoga.

Verksamheten bör, enligt vår uppfattning, utvärderas ganska snart, förslagsvis till sommaren eller senast i början på hösten 2016. Förhoppningen är att verksamheten då bedöms ha fungerat väl och kommer att kunna tjäna som exempel för motsvarande verksamheter vid andra häkten. Samtidigt är det viktigt att dra lärdom av sådant som möjligen inte har fungerat, så att verksamheten kan vidareutvecklas. Vid utvärderingen är det angeläget att olika aspekter blir belysta. Om möjligt bör man intervjua eller på annat sätt inhämta synpunkter från intagna som har deltagit i restriktionsgemensamheten, och gärna också deras försvarare, samt från berörd kriminalvårdspersonal och berörda åklagare. Det bör också bedömas vilka eventuella effekter projektet har fått på häktets övriga verksamhet samt annat som är viktigt att beakta inför att den här typen av gemensamhet införs på fler verksamhetsställen.

6.4 Det fortsatta arbetet med att införa restriktionsgemensamhet

Förslag:

Kriminalvården bör arbeta för att skapa förutsättningar för restriktionsgemensamhet på så många häkten som möjligt.

En målsättning bör vara att det inom varje region ska finnas flera häkten som kan erbjuda restriktionsgemensamhet senast vid årsskiftet 2016/2017.

Olika former av restriktionsgemensamhet bör finnas inom varje region.

Kriminalvården bör arbeta för att skapa förutsättningar för restriktionsintagna att få delta i arbetsdrift.

Åklagarmyndighetens beslutsrutin för restriktionsbeslut bör kompletteras med ett tredje beslutsalternativ – ”prövning” – för beslut avseende vistelse i gemensamhet.

Samma rutiner som föreslagits när det gäller urval av samsittningspartners bör tillämpas vid placering av häktade i restriktionsgemensamhet.

På de flesta häkten bör det vara möjligt att anordna någon form av restriktionsgemensamhet. Verksamheten kan se ut på många olika sätt och måste utformas efter lokala förhållanden. Ett bra sätt för restriktionsintagna att kunna vistas tillsammans med andra skulle kunna vara att de tillåts delta i arbetsdriften på de häkten som kan erbjuda sådan. Det skulle innebära goda möjligheter för Kriminalvården att erbjuda personalledd gemensamhet för restriktionsintagna. I dagsläget arbetar nästan uteslutande intagna utan restriktioner i häktenas arbetsdrifter.

Restriktionsgemensamhet bör kunna erbjudas så många intagna som möjligt oberoende av var i landet man befinner sig. Det är därför angeläget att det inom varje region finns häkten som har sådan verksamhet. Vid de allra flesta häkten bör det finnas möjligheter att på något sätt erbjuda restriktionsintagna möjlighet att vistas tillsammans när sådant behov uppstår. Vi tror att detta är fullt realistiskt och har också sett goda exempel, bl.a. vid häktet Uddevalla, på en till synes välfungerande restriktionsgemensamhet.

Sammanfattningsvis bör Kriminalvården fortsätta att se över lokal- och personalfrågorna på häktena för att möjliggöra restriktionsgemensamhet i så stor utsträckning som möjligt – både regelrätta gemensamhetsavdelningar för intagna med restriktioner och mindre grupper som tillåts vistas i gemensamhet under viss tid och ägnar sig åt exempelvis träning, matlagning eller andra personalledda aktiviteter. Det är önskvärt att det finns olika varianter av

restriktionsgemensamhet inom varje region för att tillgodose olika behov, så att det erbjuds möjlighet till restriktionsgemensamhet både för de häktade som enbart kan tillåtas delta i personalledda aktiviteter i mindre grupp och för dem som kan tillåtas att vistas på en gemensamhetsavdelning för restriktionsintagna.

En rimlig målsättning bör, enligt vår uppfattning, vara att det inom varje region ska finnas flera häkten som kan erbjuda restriktionsgemensamhet senast vid årsskiftet 2016/2017. Kriminalvården bör vid behov involvera åklagare när lokala rutiner för restriktionsgemensamhet utarbetas. Arbetsgruppen vill framhålla att det är en stor fördel om åklagarna, inför sina beslut, har kunskaper om hur den aktuella restriktionsgemensamheten fungerar, hur lokalerna ser ut, vilken personal som medverkar osv. Erfarenheterna från pilotprojektet vid häktet Huddinge visar att de flesta åklagare som deltagit i studiebesöken där har upplevt det som mycket värdefullt.

När det inom kort kommer att bli allt vanligare att häktena kan erbjuda restriktionsgemensamhet kommer det att finnas behov av enhetliga rutiner för åklagarnas beslut. Att tillåta en häktad att vistas eller delta i restriktionsgemensamhet innebär att åklagaren beslutar om en lättnad i restriktionen avseende förbud mot vistelse i gemensamhet. Vi anser att det vore lämpligt att åklagaren redan i samband med restriktionsbeslutet tar ställning till om det kan vara möjligt att tillåta någon form av restriktionsgemensamhet. Åklagarmyndighetens beslutsblankett bör därför kompletteras med ett tredje beslutsalternativ, nämligen "prövning".¹⁹ Arbetsgruppen har varit i kontakt med Åklagarmyndighetens IT-utvecklingsenhet i denna fråga.

Om åklagaren beslutar om prövning innebär det att häktet direkt kan börja undersöka förutsättningarna för restriktionsgemensamhet och sedan återkomma till åklagaren med ett konkret förslag. Även i de fall åklagaren inte har beslutat om prövning, utan endast att vistelse i gemensamhet inte tillåts, kan det finnas skäl för häktet att fråga åklagaren om restriktionsgemensamhet kan tillåtas. Det bör därför finnas centralt framtagna blanketter för detta. Här kan eventuellt den blankett som tagits fram av häktet Huddinge tjäna som utgångspunkt. Blanketterna måste dock anpassas lokalt utifrån den form av restriktionsgemensamhet som kan erbjudas vid det aktuella häktet.

När det gäller urvalet av häktade som ska placeras tillsammans i restriktionsgemensamhet bör samma rutiner tillämpas som vid urval av samsittningspartners (se ovan avsnitt 5.2).

¹⁹ På motsvarande sätt som vid samsittning.

7 Sammanfattning och avslutande synpunkter

Som framgått ovan har en del av arbetsgruppens förslag redan genomförts. Det gäller t.ex. införandet av en e-postrutin, förändringar i blanketten för brevgranskning och Kriminalvårdens rutiner för vidarebefordran av restriktionspost. Andra förslag måste beredas vidare inom myndigheterna. Det bör vid den fortsatta beredningen uppmärksammas att Ekobrottsmyndigheten inte har varit representerad i arbetsgruppen, utan att detta har varit ett myndighetsgemensamt arbete mellan Åklagarmyndigheten och Kriminalvården. Det kan därför finnas skäl att remittera vissa frågor eller på annat sätt inhämta Ekobrottsmyndighetens synpunkter på sådant som berör även åklagarna där.

7.1 Sammanfattning över åtgärder som vi anser behöver vidtas under 2016

- Åklagarmyndigheten och Kriminalvården bör införa gemensamma rutiner för kontakterna mellan åklagare och häktespersonal i frågor som rör häktade. Förslag till sådana rutiner finns i bilaga 4 och beskrivs närmare i kapitel 2. Förslaget om särskild samverkan vid långvarig häktning med restriktioner bör uppmärksammas särskilt. Arbetsgruppen vill framhålla att det framstår som lämpligt att rutinerna tillämpas även i kontakterna mellan åklagare vid Ekobrottsmyndigheten och häktena. Detta är därför en sådan fråga där det enligt vår uppfattning bör övervägas att involvera Ekobrottsmyndigheten i den fortsatta beredningen.
- I de allmänna råden till 8 § i Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om restriktioner (ÅFS 2015:2) bör "fax" ändras till "e-post" (se avsnitt 2.1).
- Jouråklagarnas telefonnummer bör på något sätt göras tillgängliga för vissa särskilt utsedda befattningshavare (förslagsvis de vakthavande befälen) vid häktena (se avsnitt 2.4).
- De nya enhetliga blanketterna för beslut om lättnader i restriktioner bör tas i bruk av Kriminalvården så fort som möjligt. I vilken form blanketterna ska skickas till åklagaren och hur de ska kunna fyllas i elektroniskt måste beslutas snarast (se avsnitt 3.1).
- Frågan om hur hanteringen av samtyckesblanketten ska bli snabbare och mer rationell behöver få en snar lösning och måste utredas vidare inom Kriminalvården (se avsnitt 3.3).

- Kriminalvårdens riktlinjer för samverkan med ideella sektorn (2006:2) bör revideras i enlighet med vad som anges i kapitel 4. Introduktionsmaterial m.m. bör tas fram. Myndigheterna bör också komma överens om formerna för Åklagarmyndighetens medverkan i utbildning och samverkan när det gäller besöksverksamheten (se kapitel 4).
- Kriminalvården bör besluta om enhetliga centrala rutiner som ska tillämpas när samsittningspartners utses. Förslag till vad sådana rutiner bör innehålla finns i kapitel 5. Information om rutinerna bör spridas till åklagarna.
- Åklagarmyndighetens IT-utvecklingsenhet bör ges i uppdrag att se över beslutsrutinen för restriktionsbeslut så att det blir möjligt att lämna uppgift om medmisstänkta i den underrättelse om restriktioner som överlämnas till häktet efter häktningsförhandlingen (se avsnitt 5.2).
- Kriminalvården bör införa möjlighet till restriktionsgemensamhet i någon form på så många häkten i landet som möjligt (se avsnitt 6.4).
- Kriminalvården bör arbeta för att skapa förutsättningar för restriktionsintagna att få delta i arbetsdrift (se avsnitt 6.4).
- Ett tredje beslutsalternativ ("prövning") bör införas för åklagarnas beslut avseende vistelse i gemensamhet. Åklagarmyndighetens IT-utvecklingsenhet bör ges i uppdrag att komplettera beslutsrutinen för restriktionsbeslut med ett sådant beslutsalternativ (se avsnitt 6.4).

7.2 Uppföljning

Arbetsgruppen anser att det är viktigt att det sker en uppföljning och utvärdering av de lämnade förslagen på åtgärder. Syftet med uppföljningen bör inledningsvis vara att se om de föreslagna åtgärderna har kunnat genomföras. Om de inte har kunnat genomföras bör skälen till det analyseras. Därefter bör utvärderas om åtgärderna har fått den effekt som åsyftats samt om det finns anledning till förändringar eller ytterligare åtgärder. En särskild utvärdering bör ske av pilotverksamheten gällande restriktionsgemensamhet på häktet Huddinge. Den bör ske relativt snart, förslagsvis till sommaren eller senast i början på hösten 2016. Det är angeläget för att så snart som möjligt kunna utveckla och sprida den typen av gemensamhet till fler häkten.

Vi föreslår att myndigheterna så snart som möjligt redovisar för varandra hur man avser att omhänderta förslagen på åtgärder. Ett lämpligt forum för det skulle kunna vara de centrala samverkansmötena mellan Åklagarmyndigheten och Kriminalvården.